

Dan, zoon van Jakob en Bilha

Dans plaats in het gezin

Dan is als vijfde kind van Jakob het kind van de schijn. Die schijn zien we bij Rachel. Toen ze bemerkte dat ze Jakob geen kinderen schonk, werd ze jaloers op haar zuster en ze zei tot Jakob: 'Geef mij kinderen; zo niet dan sterf ik. Toen ontbrandde Jakobs toorn tegen Rachel, en hij zei: Neem ik de plaats van God in die u de vrucht van de schoot ontzegd heeft? Maar ze zei: Hier is mijn slavin Bilha, kom tot haar, en zij bare op mijn knieën' Gn30:1-3. Het leed van Rachel dat ze onvruchtbaar was maakte haar heel onredelijk. Ze begint hem dwaze verwijten te maken. Het opgekropte verdriet, zo stel ik me voor, brengt haar er toe het tegen hem uit te schreeuwen: Geef me kinderen anders ga ik dood. Jaloersheid en onredelijkheid gaan hand in hand. Ze is gekrenkt en zoekt derhalve genoegdoening en eerherstel; ze wil een oplossing forceren. Ze eist van Jakob dat ze niet hoeft onder te doen voor Lea. 'Geef mij kinderen of ik ga dood'. In haar opstandigheid dreigt ze met de uiterste grens, de dood. Zo zijn we soms mensen die geestelijk niet klaarkomen met de weg die God bepaalt. Mensen die God nog niet kennen als Trooster, mensen die zich niet kunnen verheugen in het geluk van de ander.

Ik denk dat Jakob het gezeur dat hij al zo dikwijls heeft moeten aanhoren beu was. 'Ben ik dan in Gods plaats'? Als deze vrouw dan niet echt een kind kan krijgen, dan maar 'in schijn', een surrogaat. De slavin was haar eigendom en haar eventuele kind daarom ook. Rachel kan niet wachten op Gods tijd en gaat Hem dus een handje helpen. Er ontstaan dan onmogelijke situaties en verwrongen posities die we ons als westerlingen van de 21e eeuw nauwelijks kunnen voorstellen. Alhoewel, zijn we met het fenomeen draagmoe-

derschap al niet heel dichtbij gekomen? Het kind moet gaan doen of het Rachels kind is, terwijl het dat nooit kan worden. Het moet leven met dubbelzinnigheid. Rachel wordt er ook nog vroom bij en noemt deze zondige weg Gods weg. Het is een schijnheiligheid die nog eens wordt onderstreept door de betekenis van de naam Dan namelijk 'de Here houdt gericht'. 'God heeft mij recht gedaan door mij te horen en een zoon te geven'. Het is toch surrogaat, als je weet dat je geen zoon hebt, dat God je dus niet verhoord heeft en je dan doet alsof je die wel hebt. Laten we onszelf niet wijsmaken dat God onder de indruk is van een ultimatum of een protest. En wie is de dupe van deze handelwijze? Het kind dat gevangen zit in een schijnwereld, maar ook in een volkomen scheef Godsbeeld. Hier ligt een wortel van farizeïsme. God die schijnbaar recht doet in het voordeel van de vrome mens is niet de levende God. Rachel speelde voor eigen rechter en ze kon het ook nog (laten) uitvoeren. Als zulk begeren bevrucht wordt, moet het wel leiden tot het tevoorschijn komen van giftige slangen (Jk. 1:15).

Echt en onecht

God haat de zonde, maar heeft de zondaar lief. Zijn afkeuring over onrecht is even duidelijk als het 'komt tot Mij' tot onrechtvaardigen. Hij geeft hen de gelegenheid zich te bekeren. Daarvan kent de Bijbel veel aangrijpende voorbeelden. Zou de Heilige Israëls geen afschuw gehad hebben over de manier waarop dit kind Dan ter wereld is gekomen? Daarbij komt, dat met Rachels handelwijze het 'hek van de dam is'. Het spelletje voldeed wel, maar slavinnenkinderen worden nooit echte kinderen van hun vader. Dat geldt ook in

geestelijk opzicht. In Galaten 4 wordt daar uitgebreid op ingegaan en worden er toepassingen gemaakt naar aanleiding van een soortgelijke situatie. Hagar en Sara staan model voor slavernij en vrijheid, voor wet en genade. Jh1:12 heeft het over kinderen die uit de wil van het vlees of uit de wil van een (vrouw) worden geboren, in tegenstelling tot uit God geboren.

Hoe zal de houding zijn van de echte kinderen tegenover de 'onechte', hoewel ook die Jakob als vader hadden? Zullen zij de zonen van de dienstmaagd gaan uitdrijven? Ze horen er toch eigenlijk niet bij; hebben ze rechten? Als zij niet als wettig kind erkend worden hebben zij geen vrije en zelfstandige positie. De kans is groot, dat de nazaten van Dan slaven worden van de echte zonen van Jakob. U ziet, Jakob was er bij betrokken als verwekker en hij blijft er ook bij betrokken. Het komt mij voor, dat de woorden op zijn sterfbed in Gn 49 zijn ingegeven door de zorg, Dans positie als gelijkwaardig aan zijn andere zonen, veilig te stellen.

Dan heeft de neiging zijn positie te moeten compenseren. Hij gebruikt daarvoor zijn sluwheid, want het beeld van de slang laat niets aan duidelijkheid over. En mocht u toch wat hebben met slangen, in de beschrijving in Gn49 wordt zijn destructieve kruiperigheid geschilderd. De genen die hij van zijn ouders heeft meegekregen laten zich gelden. De vrijheid verschaft hem een positie te midden van zijn broers en de kruiperigheid doet hem het moment afwachten om zich te laten gelden. Iemand die loert als een slang vanuit het verborgene strijdt niet met open vizier. Hij durft niet oog-in-oog met de tegenstander te staan. Het kan zijn dat Dan objectief gezien het recht aan zijn zijde heeft, maar de wijze waarop hij het recht zoekt is

sluw en draagt de stempel die hij vanaf de geboorte droeg.

God wacht

God handelt met elk mens en dus ook met Dan. God is ook lankmoedig over hem. Hij krijgt de tijd om te leven en zich te ontwikkelen. Hij mag zijn afkomst een 'plaats geven'. Zijn moeder was wel een slavin, maar zijn vader was toch een vrije, iemand op wie beloften rustten, of zou hij niets geweten hebben van de ontmoetingen van zijn vader met de God van Abraham? Er is een tijd waarin Dan volwassen wordt en waarin hij de roepstem om zich te bekeren tot God gehoor kan geven. Zou dat de reden zijn dat Jakob het stukje over Dan in Genesis 49 afsluit met de woorden: 'Op uw heil wacht ik o Here'?

De geschiedenis van de stam van Dan is daarom ook een bewijs van Gods lankmoedigheid. God en de duivel pogen de ziel te winnen en van de kant van de mens is er de mogelijkheid om zich te bekeren. Heiligheid (Ex31:6) en lastering (Lv 24:11) zien we bij zijn nageslacht elkaar afwisselen. Er is een dienst aan God maar ook een schijndienst (Ri18:31) en dienstweigering (Ri5:17). In Ex 31:1-11 lezen we dat God Aholiab, uit de stam van Dan, roept om Bezaleël te helpen bij het feitelijke bouwen van de tabernakel. God had, omdat hij zijn vak verstond, hem ook wijsheid gegeven om de moeilijke opdracht te helpen uitvoeren. God haalt er ook een Daniet bij. Wat een bemoediging als je een dubieuze afkomst hebt, dat God je ook kansen geeft Hem te eren door je werk. De naam Aholiab betekent waarschijnlijk; 'God mijn Vader is mijn tent'. Zo mocht hij Gods Naam heiligen in de dienst aan het Heiligdom.

Asielzoeker

Bij het voorbeeld van de lastering door iemand uit de stam van Dan zijn vreemdelingen betrokken. Uit Ex 12:28 weten we dat er ook niet-Israëlieten meetrokken met het volk. Uit de woordkeuze blijkt dat het meestal mensen waren die wat op hun kerfstok hadden. Het leidde tot gemengde huwelijken (hoe specifiek voor Dan, deze verbinding van heilig en onheilig) waaruit een jongen geboren werd die toen hij groter werd

woorden kreeg met een Israëliet. In die kennelijk hoog oplopende ruzie begint deze zoon de Naam des Heren te vervensen (lasteren) en te vervloeken.

Daardoor maakte hij de HERE uit als een 'God van niks', een machteloze en onwerkelijke God. Daarmee was ook zijn

tegenstander niks, want wie zoekt nu heil bij een God die 'niks' is. Hoeveel genade wilde God niet bewijzen aan vreemdelingen en bijwoners. Hoeveel mensen hebben niet asiel gevonden bij Gods verbondsvolk. Ze hebben de zegen mogen ervaren van de zorg en bescherming die Hij bood tijdens de tocht door de woestijn. Deze genade werd veracht en miskend. Die jongen zondigde niet alleen tegen Gods wet, maar ook tegen het evangelie. Geen van beide heeft vat op een echt versteend hart. God is onvoorstelbaar diep in genade, maar evenzeer onvoorstelbaar hoog in heiligheid. De onberekenbaarheid van Dan komt tot uitdrukking in de citaten van Mozes en Debora. De eerste zegt dat Dan een jonge leeuw is (Dt33:22), de tweede laakt hem omdat hij zich op beslissende momenten ophield bij de schapen (Ri5:17). Hij onttrok zich aan zijn verantwoordelijkheid. Misschien moeten we het citaat van Mozes ook negatiever uitleggen als we Psalm 22:13 erbij betrekken en het feit dat het land Basan en diens koning het volk tegenwerkten.

De kenmerkende eigenschappen van Dan komen schrijnend aan het licht in de geschiedenis die is opgetekend in Richteren 18. Het imago van leeuw bevat niet alleen het koninklijke en de gratie, maar ook het geweld en dat komt hier naar voren en is niet positief. Positief is zeker ook niet de slang die een paard in de hielen bijt, zodat paard en berijder vallen. Positief is ook niet dat als Israël geroepen is het beloofde land te verdedigen, zij zich aan die plicht onttrekken en zich juist bezig houden met hun eigen belang, de handel. Dan had het moeilijk door gebrek aan leefruimte. Ze zaten ingeklemd tussen Efraïm, Benjamin, Juda en de Middellandse Zee (Jz19:47). Daarbij hadden de Amorieten hen nog eens teruggedrongen naar het gebergte, zodat cultuurgrond schaars was (Ri1:34). Om die reden zenden ze waarnemers uit om te bekijken of er ergens nog expansiemogelijkheden zijn. Die vinden ze helemaal in het noorden in een prachtig dal. Het goede gevoel over deze mogelijkheid wordt nog eens extra versterkt, omdat ze onderweg een priester hebben gevraagd naar de wil van God en die man had gezegd, dat God hun zou zegenen. Op hun tocht om dat gebied daadwerkelijk in bezit te nemen roven ze eerst de inventaris (efod, terafim en gouden beeld) en de priester uit het huis van Micha, zodat ze 'God meenemen' op hun weg. Ze vermoordden alle inwoners van het gebied en in het bijzonder van de stad Laïs. Ze verbrandden de stad en bouwden haar weer op. Zo'n werkwijze lijkt op een uiting van bijgeloof. De stad krijgt een nieuwe naam, Dan, naar hun voorvader, zo staat er expliciet bij. Onder de leiding van een kleinzoon van Mozes vormden ze hun eigen godsdienst, een eigengemaakt beeld was er voor hen zolang het Godshuis in Silo was.

Simson de Daniet

Zijn verhaal spreekt tot de verbeelding, maar roept ook veel vraagtekens op. Als je de balans van zijn leven wil opmaken kom je met termen als 'een geestelijke sloddervos' of iemand die met 'ongeveegde voeten het heiligdom des Heren binnenloopt'. De afkeuring voor zijn liederlijk leven is algemeen, maar wordt geremd doordat hij genoemd wordt in de galerij van geloofshelden in Hebrëen 11. Welnu, de Schrift noemt hem daar, maar dan gaat het toch niet over al zijn daden. Simson zou de Filistijnen

moeten haten en bestrijden, maar wordt aangetrokken tot dat volk en verliefd op één van de dochters ervan. Uiteindelijk komt hij zowel buiten zijn eigen volk te staan, maar hij blijft ook een vijand van de Filistijnen. Daarbij is hij Nazireeër. Hier openbaart zich de typische zonde van Rachel, het hinken op twee gedachten. Hij is een lid van het volk van God en tevens is hij als Nazireeër aan God gewijd. Roeping en geroepene moeten we niet van elkaar scheiden, ook al dienen we te onderscheiden. Als de onderscheiding de scheiding wordt, wordt het ambt gedegenereerd. De ondergang van het persoonlijke geestelijk leven betekent ook de ondergang van de dienst. Een dualisme tussen ambt en persoon is voor God een gruwel. Het nazireeërschap was er om het volk te verlossen (Ri13:5). De belangrijkste afwijkingen in de levensstijl waren het lange haar, het zich onthouden van alcohol en geen contact met onreine zaken. De volle innerlijke aanvaarding ervan zou moeten blijken uit de mate waarin hij er zich aan hield. Aanvaarding, niet van uiterlijke religieuze dingen, maar van onderworpenheid aan God.

Simson gaat er toch wel erg slordig mee om. Hij speelt met vuur, hij waagt, hij daagt uit, hij experimenteert, hij ziet geen gevaar en loopt op het randje, geen ootmoed maar overmoed, geen gebed maar avontuur. Zijn persoonlijk leven zou de dienst aan God moeten onderstrepen maar in de praktijk breekt hij er de dienst mee af. De relatie met een Filistijnse vrouw is één van de eerste voorbeelden. In Ri 14:4 staat weliswaar dat 'dit van de Here was', maar dan toch zeker om te kijken of hij bestand was tegen de druk en niet als goedkeuring. Hij raakt de onreine leeuw aan en het lijkt me moeilijk te veronderstellen dat alles wat op de bruiloft gegeten werd kosjer was.

Opvallend is ook, dat al dat gooien en smijten met krachten geen wijziging bracht in de krachtsverhoudingen tussen de twee volken, zijn werk bleef zonder resultaat. Zijn daden zijn meestal reacties op moeilijke situaties waarin hij zichzelf heeft gebracht. Zo blijkt er bij de Israëlieten ook een groot wantrouwen te zijn tegen hem. Soms lijkt hij een nationale held maar zijn hang naar Filistijnse vrouwen breekt dat imago even snel weer af. Juda maakt het

wel erg bont door hem uit te leveren aan de Filistijnen, maar heeft Simson het er niet naar gemaakt? De verrassingen van de onberekenbare krachtpatser staan haaks op de integriteit van de nazireeër die hij behoorde te zijn.

Een enkele keer laat de Heer hem zijn kleinheid voelen, bijvoorbeeld door een dorst. Het is ook de enige keer dat we hem tot de HERE horen roepen, uitgezonderd het gebed ter inleiding tot zijn sterven. De HERE is lankmoedig.

De duivel is vast van plan om achter het geheim van Simsons kracht te komen en Delila is daarbij het werktuig. Simson denkt met vleselijke middelen deze verzoeken te doorstaan. Hij overschat ze, hij wordt steeds minder waakzaam. De duivel weet dat onze roeping juist in gevaar gebracht wordt op het terrein van onze karakteristieke zonden. Voor Simson is dat de vleierende en verleidelijke vrouw. Hij weet de drie eerste aanvallen te weerstaan, maar als het gifgas komt van 'je houdt niet van mij', dan verraadt hij zijn geheim. Als hij de gevolgen van zijn val moet ondergaan vermoeden we Gods genade in de opmerking: 'zodra het hoofdhaar was afgeschoren begon het toch weer te groeien'.

In zijn levenseinde komt Gods ontferming naar voren. Hij, geketend en blind, geeft de vijand de gedachte dat de God van Israël te overwinnen is. Hij wil zichzelf wreken, maar het is niet aan de mens Gods dat te doen. Hij is afhankelijk van God, omdat hij de kracht niet meer heeft. Nu bidt hij er om: 'Gedenk mij en maak mij nog slechts ditmaal sterk'. Nu hij blind is voor de

wereld ziet hij God. Hij vernedert zich onder het gericht van God: 'dat ik met de Filistijnen sterve'. Voor zover hij 'door het geloof' het hoogste persoonlijke offer bracht in zijn dienst, mag hij worden gezien als een schaduw van Christus. De manier waarop hij leefde is en blijft een anti-type van de ware 'Knecht des Heren'.

Geduld maar ook recht

In de geschiedenis van de eerste koning van het tienstammenrijk komen we opnieuw een kenmerkend aspect tegen van Dan. Het zich afscheiden van de koninklijke macht was niet voldoende, zo vonden zij. Ook de religieuze banden moesten worden doorgesneden. Dat doe je niet op een confronterende manier, maar subtiel. Je geeft het volk een plaats dichtbij en een beeld dichtbij en je geeft aan dat dat de god is die je uit Egypte geleid heeft. Bekende taal, niet? Toch is God genadig en geduldig. In Ezechiël 48 staat voor Dan nog steeds de weg open naar het Jeruzalem van Gods gedachten. Er is een erfdeel voor hen en een poort naar hen genoemd. Nog is er genade. Kijken we echter naar Openbaring 7, dan is die poort er niet meer. Geen toegang tot de stad van God in de gereinigde schepping. Nu is Gods oordeel definitief. De toegang tot God is door Jezus Christus, er is geen andere weg waardoor we behouden moeten worden.

Typisch voor Dan; hinken op twee gedachten. Ook als je een dubieuze afkomst hebt geeft God je kansen Hem te eren.